

II BOB. Abdulla Qodiriyning adabiy-estetik qarashlari

2.1. Qodiriyning milliy adabiyot rivojiga ta'siri

Abdulla Qodiriy o'zining adabiy faoliyati davomida nafaqat o'zbek adabiyotining rivojlanishiga katta hissa qo'shgan, balki uning asosiy maqsadi milliy adabiyotning estetik va badiiy jihatlarini yangicha talqin qilish, zamonaviy dunyo bilan bog'lash edi. Adibning asarlari nafaqat o'zbek milliy adabiyotida, balki butun markaziy osiyo adabiyotida muhim o'rin tutadi. Qodiriy o'zining yozgan asarlarida milliy qadriyatlarni saqlab qolish bilan birga, zamonaviylikning yangi yo'llarini ochdi, shuningdek, xalqning ruhiy kechinmalarini va ichki dunyosini badiiy tarzda yoritdi.

Abdulla Qodiriy milliy adabiyot rivojiga ta'sir ko'rsatishning bir nechta asosiy yo'llarini izlab, o'zining yuksak badiiy iste'dodi orqali bu yo'llarda katta muvaffaqiyatlarga erishgan. Avvalo, u adabiyotda **realizm** va **romantizm** uslublarini uyg'unlashtirgan holda, milliy estetik idealni yaratdi. Unga qadar o'zbek adabiyotida aksariyat hollarda an'anaviy shakllar va badiiy uslublar hukmron bo'lgan, ammo Qodiriy o'z ijodida yangilik kiritib, o'zbek romanini yangi badiiy formatda yaratdi.

Birinchidan, "**O'tkan kunlar**" va boshqa asarlarda Qodiriy xalqni o'zining asosiy qahramonlari sifatida tasvirlab, xalqning kunlik hayotini, turmush tarzini, orzu-umidlarini, azob-uqubatlarini badiiy yuksaklikka ko'tardi. O'zbek xalqining ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy hayotini tasvirlashda Qodiriy nafaqat tarixiy hodisalarni yoritdi, balki insoniyatning umumiy holati, uning ichki dunyosi va psixologik holatlarini o'rganishga katta e'tibor qaratdi. Shuning uchun uning asarlari nafaqat tarixiy, balki psixologik va ijtimoiy tahlilni ham o'z ichiga olgan.

Qodiriy milliy adabiyotga olib kelgan yana bir katta yangilik shundaki, u o'z asarlarida xalqning tilini, urf-odatlarini va an'analarini aynan o'sha davrning o'ziga xos sharoitida tasvirladi. Qodiriy ning badiiy yondashuvi, xalqning ruhiy dunyosini tushunish va ifodalashdagi yuksak badiiy mahorati bilan ajralib turadi. U, ayniqsa, o'zining "**O'tkan kunlar**" romani orqali, xalqning tarixi, qadriyatlari va hayotidagi turli qiyinchiliklarni tasvirlashda yangi bir estetik nuqtai nazar kiritdi. Bundan tashqari, Qodiriy o'zining ijodida **Milliylik** va **universalizm**ni uyg'unlashtirdi. U milliy an'analarni hurmat qilib, ularni zamonaviy jamiyat bilan bog'lab, xalqning madaniy xazinasini saqlashga intildi. Shu bilan birga, uning asarlari ham jahon adabiyotiga asoslangan universal qadriyatlarni taqdim etdi. Qodiriy milliy adabiyotga nafaqat yangi uslublar va badiiy shakllar olib keldi,

balki xalqning psixologik va madaniy rivojlanishini ta'kidlab, uning milliy tafakkurini rivojlantirishga katta hissa qo'shdi.

Shuningdek, Qodiriy milliy adabiyotning yangi bosqichga ko'tarilishida **realizm** va **romantizm**ni uyg'unlashtirishda katta rol o'ynadi. U realistik tasvirlarning kuchini jamiyatning ijtimoiy qatlamlarini aks ettirishda ishlatgan bo'lsa, romantik elementlar orqali esa insonning ichki dunyosini, orzu-umidlarini va kechinmalarini tasvirlab berdi. Bu yondashuv, o'zbek adabiyotida yangi badiiy estetik tuzilmalarni shakllantirgan va adabiyotda yanada chuqurroq, murakkabroq yondashuvlarni kiritishga zamin yaratgan.

Qodiriy adabiyotida o'ziga xos **psixologizm** mavjud. U qahramonlarning ichki kechinmalarini va ruhiy holatlarini, o'zlarining jamiyatdagi o'rni va statuslarini tahlil qilishda samarali yondashgan. U qahramonlarining ichki dunyosini, ular o'rtasidagi ziddiyatlarni va o'zaro munosabatlarni juda mukammal tarzda aks ettirdi. Bu esa, o'z navbatida, milliy adabiyotimizni chuqurroq va xilma-xilroq qilishga imkon yaratdi. Qodiriy milliy adabiyotda ijtimoiy tizimdagi o'zgarishlarni va insonning u o'rtasidagi munosabatni badiiy jihatdan tasvirlashda katta yutuqlarga erishdi.

Qodiriyning milliy adabiyotga qo'shgan eng muhim hissalaridan biri shundaki, u **klassik** va **zamonaviy** adabiyot uslublarini birlashtirdi. O'sha davrdagi an'anaviy badiiy shakllarni yangi, zamonaviy nuqtai nazar bilan boyitdi. Shu tariqa, Qodiriy milliy adabiyotimizni yangicha shakl va mazmunda rivojlantirgan, uni yangi avlod uchun yanada qiziqarli va dolzarb qilishga erishgan.

Qodiriy tomonidan yaratigan yangi badiiy uslublar, uning milliy adabiyotga bo'lgan katta ta'sirining bir jihati bo'lib, o'zbek adabiyotining rivojida muhim o'rin tutgan. Qodiriy milliy adabiyotda haqiqiy insoniylik va xalqning ehtiyojlarini ifodalashda mukammal badiiy uslubni yaratdi. Shuning uchun, uning asarlari nafaqat o'zbek adabiyoti, balki jahondagi boshqa milliy adabiyotlar uchun ham o'rnak bo'lib qolmoqda.

Abdulla Qodiriy o'z asarlarida yangi badiiy shakllar yaratishda faqatgina xalqning o'ziga xos urf-odatlarini, madaniyatini, tarixini yoritibgina qolmay, balki zamonaviy dunyoqarashni ham o'z ichiga olgan. Shu tariqa, u milliy adabiyot rivojiga nafaqat o'zining badiiy yangiligi bilan, balki inson ruhining chuqur qatlamlarini kashf etishda qo'shgan hissasi bilan ham alohida ahamiyatga ega bo'ldi.

Abdulla Qodiriy milliy adabiyot rivojiga qo'shgan hissasi bilan adabiyotshunoslikda o'ziga xos iz qoldirdi. Uning asarlari nafaqat o'zbek, balki markaziy osiyo adabiyotida muhim o'rin tutadi. O'zining ijodi bilan u milliy qadriyatlarni, an'analarni saqlab qolishga va ularga zamonaviy yondashuvlarni qo'shishga muvaffaq bo'ldi. Uning milliy adabiyot rivojiga qo'shgan hissasi, ayniqsa, zamonaviy o'zbek adabiyotining asoschilaridan biri sifatida uning nomini tarixda mustahkamladi.

2.2. Realizm va romantizm o'rtasidagi uyg'unlik

Abdulla Qodiriy o'zining badiiy uslubida ikki yirik adabiy yo'nalish, ya'ni **realizm** va **romantizm**ni uyg'unlashtirgan adibdir. Uning asarlaridagi bu ikki yondashuvning uyg'unligi, adabiyotshunoslar tomonidan ko'p hollarda qiziqarli va murakkab badiiy tajriba sifatida ta'kidlanadi. Realizm va romantizmning har biri o'ziga xos ideologik va estetik asosga ega bo'lishiga qaramasdan, Qodiriy bu ikki yo'nalishni badiiy jihatdan bir-biriga bog'lagan va ularning imkoniyatlarini yangi badiiy ifoda vositalari bilan boyitgan.

Realizm adabiyotda, asosan, haqiqiy hayotning tasviriga, ijtimoiy masalalarga, insonning kundalik turmushiga va uning ichki kechinmalariga katta e'tibor qaratadi. Realist adabiyotda hayot haqiqati, odamlarning turmush tarzini yoritishda doimo chuqur tahlil va kuzatishlar talab qilinadi. Abdulla Qodiriy esa, **realizm**ni o'z asarlarida insonning ichki va tashqi dunyosini ifodalash uchun, o'ziga xos va yangi bir shaklga olib keldi. U hayotning eng oddiy, eng tabiiy qatlamlarini o'rganib, ularni badiiy tarzda yoritdi. Bu bilan, u o'zining yirik asarlarida, masalan, "**O'tkan kunlar**" romanida, o'sha davrning jamiyatidagi ijtimoiy va ma'naviy masalalarni aniq va ishonchli tarzda ko'rsatdi. Shu bilan birga, realist badiiy yondashuvni zamonaviylashtirish, uning estetik ifodalash vositalarini boyitish orqali, u aslida romantik elementlarni ham izlash va kiritishga muvaffaq bo'ldi.

Romantizm esa, bir tomondan, fantastik, idealizatsiya qilingan obrazlar, odamlarning orzu-umidlari va ichki dunyosiga katta e'tibor beruvchi, yuksak badiiy talqinlardan iborat. Romantizmning badiiy doirasida o'tkir hissiyotlar, dramalar, orzular va insonning hayotga bo'lgan ideal qarashlari o'z aksini topgan. Biroq, romantizmning ahamiyati faqat faqat badiiy qiyofalarni idealizatsiya qilishda emas, balki uning estetik ifodalash shakllaridagi kutilmagan g'oyaviy yangiliklarda ham edi. Qodiriy romantizmni o'z asarlarida, ayniqsa, qahramonlarning ichki olamlarini, orzu-umidlarini, ba'zan esa ularning yuksak

maqsadlari va orzularining amalga oshmasligini aks ettirishda qo‘lladi. Shu bilan birga, u o‘zining qahramonlarini faqatgina idealistik nuqtai nazardan emas, balki ularning kishilik jihatlari, zaifliklari, kutilmagan inqirozlari va ichki kechinmalarini tasvirlash orqali ham yuksaltirdi.

Qodiriy o‘z asarlarini yozishda, realistik tasvirlar va romantik elementlarni birlashtirishda o‘ziga xos yondashuvni ko‘rsatdi. Uning asarlaridagi **realizm va romantizm** o‘rtasidagi uyg‘unlik, nafaqat zamonaviy adabiyotda, balki jahondagi boshqa adabiyotlar uchun ham yangi bir imkoniyat yaratdi. Shu tarzda, Qodiriy o‘zining badiiy uslubini shakllantirib, adabiyotda yangi estetik me‘yorlar va tizimlarni yaratdi. Uning asarlarida bu ikki badiiy yo‘nalishning uyg‘unlashishi, bir-birini to‘ldirib, o‘zaro bog‘lanib, bir butunlikda yangi bir badiiy talqinni shakllantirdi. Masalan, "**O‘tkan kunlar**" romanida Qodiriy qahramonlarning ijtimoiy mavqeyini, hayotdagi qiyinchiliklarini, ularning orzulari va ichki kechinmalarini badiiy tarzda birlashtirgan. Realistik elementlar bu romanda hayotning qarama-qarshi tomonlarini, ijtimoiy qatlamlar va jamiyatdagi ziddiyatlarni ko‘rsatish orqali ifodalangan. Shu bilan birga, romantizmga xos bo‘lgan insonning orzulari, yuksak idealga intilish va ba‘zan bu idealga erishishdagi muvaffaqiyatsizliklar ham hikoya qilinadi. Bu ikki yondashuvning uyg‘unlashuvi, roman voqealarini yanada chuqurlashtiradi va ularni o‘quvchi uchun yanada mazmunli va qiziqarli qiladi.

Abdulla Qodiriy ning asarlarida **realizm** va **romantizm** o‘rtasidagi uyg‘unlik, uning badiiy yondashuvini to‘g‘ri tanlaganini va adabiyotda yangi ufqlarni ochganini ko‘rsatadi. U o‘zining asarlarida faqatgina hayotning ijtimoiy va psixologik qiyinchiliklarini ko‘rsatibgina qolmay, balki ularning orqasida turgan yuksak insoniy maqsadlarni, orzularni va ruhiy azoblarni ham o‘rganishga muvaffaq bo‘lgan. Bu esa, uning asarlariga yanada chuqurroq ma‘no beradi va o‘quvchini hayotdagi murakkabliklarga yanada chuqurroq qarashga undaydi. Qodiriy ning **realizm** va **romantizm**ni birlashtirishdagi san‘ati, nafaqat o‘zbek adabiyotining rivojiga, balki butun dunyo adabiyotiga ham katta ta‘sir ko‘rsatgan.

Adibning **romantizm**ga bo‘lgan munosabati ayniqsa, uning "**O‘tkan kunlar**" va "**Mehrobdan chayon**" kabi asarlarida namoyon bo‘ladi. Bu asarlarda, qadimgi va yangi dunyo, romantik orzular va realizm o‘rtasidagi o‘xshashliklar va farqlar mukammal tarzda aks etgan. Qodiriy o‘z asarlarida romantizmni ijtimoiy adolat, insonning yuksak maqsadlariga intilishi va ijtimoiy tazyiqlarga qarshi kurashish uchun qulay vosita sifatida ishlatgan.

Qodiriy **romantizm** va **realizm**ni uygʻunlashtirish orqali, milliy adabiyotga yangi bir jon va yuksak maʼnoni kiritdi. U oʻzining asarlarini yozishda badiiy tafakkurning yangilanishini, insoniyatning barcha shaxsiy va ijtimoiy ziddiyatlarini yanada aniqroq va kengroq yoritishni maqsad qilgan. Bu uning adabiy gʻoyalari va estetik qarashlarining yanada kuchayishiga olib keldi.

2.3. Qodiriy asarlarida badiiylik va estetik meʼyorlar

Abdulla Qodiriy oʻzining adabiy ijodida badiiylik va estetik meʼyorlarni oʻziga xos tarzda birlashtirib, oʻzbek adabiyotiga yangi nafas olib kirdi. Uning asarlarida badiiylikni shakllantirishda turli uslublar, tasvirlar va estetik ifoda vositalari muhim rol oʻynaydi. Qodiriy badiiy meʼyorlarni nafaqat zamonaviy oʻzbek adabiyotining rivojlanishi, balki milliy estetik madaniyatning shakllanishi nuqtai nazaridan ham mukammal tarzda qoʻlladi.

Qodiriy asarlarini tahlil qilganda, uning badiiylikka boʻlgan munosabati oʻsha davrda oʻzbek adabiyotining oʻzi va uning etnografik, tarixiy va madaniy jihatlaridan ajralib turadi. **Badiiylik** — bu faqat tasvirlar va obrazlarning estetik jihatdan yuksakligini emas, balki oʻzbek adabiyotida qahramonlar, ularning ruhiy holati, atrof-muhit bilan bogʻliq tushunchalarni badiiy uslubda ifodalashning oʻziga xos tarzidir. Qodiriy badiiylikni yaratishda, u har doim oʻquvchini asarlaridagi har bir obrazga chuqur kirish orqali, uning ichki dunyosini, ruhiy holatini va ijtimoiy muhitini tahlil qilishga harakat qildi. Shu tarzda, uning asarlarida har bir badiiy detali oʻquvchiga nafaqat tashqi koʻrinish, balki qahramonning ichki qarama-qarshiliklari, iztiroblari, orzulari va umidlarini ham etkazish imkonini yaratdi.

Qodiriy asarlarini oʻrganishda, badiiylik va estetik meʼyorlarning eng kuchli namunalari, albatta, **“Oʻtkan kunlar”** va **“Mehrobdan chayon”** kabi romanlarda koʻzga tashlanadi. **“Oʻtkan kunlar”** romanida Qodiriy oʻz zamonining ijtimoiy qatlamlarini, odamlarning turmush tarzini, oʻzaro munosabatlarini, ayniqsa, yoshlarning orzularini va bir-biriga boʻlgan sevgisini mukammal badiiy tarzda yoritadi. Shu bilan birga, romanning har bir qahramoni oʻziga xos, mustahkam xarakterga ega boʻlib, oʻquvchi ularni nafaqat ijtimoiy, balki ruhiy jihatdan ham chuqur tahlil qilish imkoniyatiga ega boʻladi. Romanning badiiylik jihati, shuningdek, uning ichki va tashqi voqealarining oʻzaro bogʻlanishida va hikoyaning umumiy maʼnosini yuksaltirishda koʻzga tushadi.

Qodiriyning asarlarida **estetik me'yorlar** o'ziga xos tarzda ishlatilgan. Estetik me'yorlar nafaqat tasvirlar, balki voqealarning rivoji, qahramonlarning ichki kechinmalari va ular orasidagi munosabatlar orqali ifodalangan. Uning asarlarida estetik me'yorlar doimo **idealizm** va **realizm**ning uyg'unlashgan shaklida yoritilgan. Qodiriy nafaqat o'z zamonining real hayotini tasvirlashga, balki insonlarning yuksak idealist g'oyalarini ham qamrab olishga intilgan. Shu tarzda, **realizm va romantizm**ni uyg'unlashtirgan holda, u estetik me'yorlarni tasvirlashda chuqur badiiy tafakkurdan foydalangan.

Qodiriyning estetik qarashlaridagi yana bir muhim jihat – uning **simvolizm**ga qiziqishidir. Adib o'z asarlarida simvolizmni qo'llash orqali, matnning har bir qismini, har bir tafsilotini, hatto kichik va oddiy detallarning ham badiiy ma'nosini kuchaytirgan. **Simvolizm** o'zida nafaqat tashqi va ichki obrazlar, balki voqealar orqali kiritilgan yuqori ma'no va ramzlarni o'z ichiga oladi. Qodiriy simvolizmi uning asarlariga chuqur ma'no beradi, ular har doim badiiy tafakkurning yuqori darajasini talab qiladi. Bunda, masalan, uning har bir qahramoni o'zining ichki ruhiy dunyosini simvollar orqali aks ettiradi.

Shu bilan birga, **badiiy tasvirlarning** o'zi ham Qodiriyning estetik qarashlarini ko'rsatadi. O'zining uslubini yanada boyitish maqsadida, adib nafaqat ijtimoiy-madaniy muhitni, balki o'zining axloqiy qadriyatlarini ham badiiy tarzda ifodalagan. Qodiriy asaridagi badiiy tasvirlar har doim sodda va tushunarli bo'lib, ular orqali o'quvchi qahramonlarning ichki holatlarini, ruhiy azoblarini, kechinmalarini to'liq anglash imkoniga ega bo'ladi. Asarlarida **qahramonning ruhiy holati**, ayniqsa, uning kelajakka bo'lgan ishonchi, orzulari va ba'zida muvaffaqiyatsizliklar orqali ko'rsatilgan. Bu kabi tasvirlar, badiiy me'yorlarning eng yuqori namunalaridan biri sifatida, o'zbek adabiyotining estetik maqsadlariga qanchalik to'g'ri kelishini ko'rsatadi.

Badiiylik va estetik me'yorlar Qodiriy asarlarida faqat tashqi ko'rinishdagi tasvirlar bilan cheklanmaydi. U asarlarida, qahramonlarning ichki dunyosini, ularning maqsadlari, orzulari, kutilgan va kutmagan holatlarini ko'rsatish bilan badiiylikni yangi bosqichga olib chiqqan. Har bir badiiy element, har bir detal, har bir dialog yoki monolog, o'quvchiga chuqurroq ma'no keltirish uchun ishlatilgan. Qodiriy nafaqat tarixiy va ijtimoiy voqealarni tasvirlash bilan cheklanib qolmay, balki uning asarlarida individual va kollektiv g'oyalar, insonning o'zligini anglash va uning jamiyatdagi o'rni kabi chuqur psixologik tahlillar mavjud.

Adabiy-estetik me'yorlarning muhim jihatlari, albatta, Qodiriyning asarlarida jahon adabiyotining klassik an'alarini davom ettirishda ifodalangan. U

klassik adabiyotning badiiy va estetik qadriyatlarini modernizm va romantizmning yangi elementlari bilan uyg'unlashtirgan. Bu orqali u o'zbek adabiyotining rivojlanishiga yangi bir istiqbol kiritgan va uni xalqaro miqyosda tanitish uchun katta imkoniyatlar yaratgan. Badiiylik va estetik me'yorlarning ideal va real ko'rinishlari, adabiyotning asliyatiga to'g'ri kelgan holda, barcha o'quvchilar uchun yangi fikrlarni shakllantirishga xizmat qilgan.

III BOB. Abdulla Qodiriyning merosining bugungi ahamiyati

3.1. Qodiriyning adabiy-estetik qarashlarining zamonaviy talqini

Abdulla Qodiriy o'z asarlarida, o'zining adabiy-estetik qarashlarini chuqur izhor etgan va ularni yuqori badiiy darajada yoritishga muvaffaq bo'lgan bir adibdir. U o'z zamonasi uchun g'oyat dolzarb bo'lgan ijtimoiy, siyosiy, axloqiy masalalarni o'z asarlarida chuqur tasvirlagan va ular orqali jamiyatda yuz berayotgan o'zgarishlarga o'zining munosabatini bildirgan. Biroq, uning asarlari va qarashlari o'z vaqtida tugallanmagan bo'lsa-da, bugungi kunda ham o'zining estetik ahamiyatini saqlab qolmoqda. Abdulla Qodiriy ijodini zamonaviy kontekstda tahlil qilish, uning asarlarini yangi yondoshuvlar asosida talqin qilish, aslida, uning merosining bugungi kunda qanday tasavvur qilinayotganini va unga bo'lgan e'tibor qanday o'zgarganini ko'rsatib beradi.

Qodiriy asarlarini zamonaviy talqinda o'rganish, uning o'z zamonida boshidan kechirgan ijtimoiy, siyosiy sharoitlar bilan chambarchas bog'liq holda, adibning hayotiy tajribasini va uning badiiy nuqtai nazarini yanada chuqurroq anglash imkoniyatini yaratadi. Uning asarlari o'z vaqtida yuksak adabiy baholarga sazovor bo'ldi, ammo bugungi kunda ularni o'rganish, bir tomondan, tarixiy xususiyatlarni, boshqa tomondan esa, zamonaviy adabiyotshunoslik nuqtai nazaridan yangi o'lchovlarda talqin qilish imkonini beradi.

Qodiriy va uning adabiy estetikasi bugungi kunda nafaqat o'zbek adabiyotshunosligida, balki butun Markaziy Osiyo hududida o'zining muhim o'rnini saqlab qolgan. Zamonaviy o'quvchilar, uning asarlarini o'qib, o'zlarining zamonasi bilan taqqoslashadi va shunday tarzda, Qodiriyning yaratgan obrazlari, tasvirlagan ijtimoiy masalalari va g'oyalari bugungi kun talablariga moslashganini tushunishadi. Shuningdek, uning badiiy uslubi va estetik qarashlari ham o'zining zamoniga mos bo'lgan tarzda talqin qilinmoqda.

Qodiriyning **adabiy-estetik qarashlarining zamonaviy talqini** shunday bir o'rinda, uning asarlarining ijtimoiy va madaniy ahamiyatini yanada yuksaltirishga xizmat qiladi. Uning asarlari, ayniqsa, shaxsiyat va jamiyat, o'zaro munosabatlar va ularning ijtimoiy jihatlarini tasvirlashdagi inoyat va noziklik orqali, zamonaviy o'quvchining dunyoqarashi bilan uyg'unlashadi. Bugungi zamonda, Qodiriyning asarlari, ko'plab ijtimoiy masalalar, shu jumladan, adolat, o'zaro hurmat, sevgi va odamlar o'rtasidagi muloqot kabi mavzularda yangicha talqin qilinmoqda.

Qodiriyning **adabiyotdagi milliy qadriyatlar** va **realizmni** uyg'unlashtirgan yondoshuvlarini tahlil qilish orqali, bugungi kunda, uning adabiy qarashlarining yangi va modern talqinlari yuzaga keladi. U zamonaviy psixologik va sotsiologik tahlil usullarini o'z asarlarida ilgari surdi. Asarlari psixologik drama va obrazlarning ichki dunyosini chuqur tasvirlashda yangi yondoshuvlarni yaratdi. Biroq, uning yaratgan tasvirlari, zamon o'tgan sari, faqat uning o'zi yashagan davrga mos bo'lgan bo'lib qolmay, balki ularda keltirilgan g'oyalar va masalalar o'zgarib borayotgan jamiyat sharoitlarida ham dolzarb bo'lib qolmoqda. Bu jihat, o'z-o'zidan, Qodiriy asarlarini zamonaviy adabiyotda yangi bir nafas sifatida qarashga imkon beradi.

Shuningdek, **Qodiriyning adabiy-estetik qarashlarining** zamonaviy talqinida uning romantizm va realizmni uyg'unlashtirishdagi san'ati ham o'z ahamiyatini yo'qotgan emas. U o'z asarlarida badiiy obrazlarni yaratishda realizmning eng yuqori cho'qqilariga ko'tarilgan. Shu bilan birga, uning romantik unsurlari, qahramonlarning idealizmi, va ular orasidagi g'oyaviy ziddiyatlar ham bugungi kunda zamonaviy adabiyotshunoslikda keng tahlil qilinmoqda. Ularning bir-biriga ta'siri, ayniqsa, qahramonlar o'rtasidagi ziddiyatlar va ijtimoiy qarama-qarshiliklar orqali namoyon bo'ladi.

Bugungi o'quvchilar, ayniqsa, **Qodiriyning qahramonlarining ichki dunyosini** va ularning hayotidagi o'zgarishlarni zamonaviy psixologik kontekstda o'rganishmoqda. Shu nuqtada, adabiyotshunoslar "**O'tkan kunlar**" romanining qahramonlarining ichki kechinmalarini, o'z-o'zini anglash jarayonlarini va ijtimoiy sharoitlarga qarshi kurashishlarini zamonaviy psixologiya va ijtimoiy fanlar nuqtai nazaridan qayta tahlil qilmoqda. Bu, albatta, o'zbek adabiyotining yanada kengroq talqin qilinishiga olib kelmoqda.

Qodiriy asarlarining **badiiy tasvirlari** ham o'zining estetik nuqtai nazaridan zamonaviy talqinda yuksak baholanyapti. Uning yaratgan obrazlari, tasvirlaridagi detallar, voqea va holatlar orqali, jamiyatdagi muammolarni, ijtimoiy va axloqiy masalalarni ko'rishning yangi shakllari yuzaga chiqmoqda. Bugungi kunda, uning badiiy uslubidagi noziklik va tafsilotlar, qadimiy ijtimoiy tizim va zamonaviy jamiyat o'rtasidagi farqlarni ko'rsatishda foydalanilmoqda.

Qodiriy asarlarining zamonaviy talqini o'zining milliy va universal qadriyatlarni birlashtirishda o'rni muhim. Uning asarlarini zamonaviy kontekstdagi tahlili, o'zbek xalqining tarixiy, madaniy va ma'naviy o'ziga xosliklarini yoritishda zamonaviy adabiyotshunoslikka yangi qarashlarni olib kelmoqda. Asarlaridagi

qadriyatlar, ularning yaratilgan davri bilan bogʻlanib qolmasdan, bugungi kun bilan ham chambarchas bogʻlangan.

Qodiriyning **adabiyotga boʻlgan yondoshuvi**, uning oʻzi yaratgan va oʻzida mujassam etgan falsafiy va estetik qarashlari, bugungi kunda nafaqat oʻzbek adabiyotining, balki jahon miqyosidagi adabiyotshunoslikda ham oʻzining ahamiyatini saqlab qolmoqda. Shu tarzda, Abdulla Qodiriy nafaqat oʻz zamonasi uchun, balki hozirgi va kelajakdagi oʻquvchilar uchun ham muhim taʼsir koʻrsatmoqda.

3.2. Qodiriyning adabiy-estetik qarashlarining hozirgi oʻzbek adabiyotiga taʼsiri

Abdulla Qodiriy oʻz asarlari orqali oʻzbek adabiyotiga juda katta taʼsir koʻrsatgan adib sifatida tanilgan. U oʻzining milliy gʻoyalari, badiiy va estetik qarashlari, yangi adabiy yondoshuvlari bilan oʻzbek adabiyotining rivojiga muhim hissa qoʻshgan. Qodiriyning ijodiy merosi bugungi kunda nafaqat tarixiy, balki estetik nuqtai nazardan ham oʻzining katta ahamiyatini saqlab qolmoqda. Uning asarlari, xususan, "Oʻtkan kunlar" romani, nafaqat oʻzining zamonidagi oʻquvchilarni, balki bugungi zamonaviy adabiyotshunoslarni ham qamrab olgan.

Qodiriy oʻz asarlarida **milliy qadriyatlarni** yuksaltirish, **oʻzbek tilining va madaniyatining ulugʻlanishi** uchun harakat qildi. Bu gʻoya hozirgi kunda oʻzbek adabiyotida eng dolzarb masalalardan biri sifatida qabul qilinadi. Qodiriyning adabiy qarashlaridagi milliylik, uning asarlariga mustahkam tayanch boʻlib xizmat qiladi. Uning yaratilgan asarlari orqali milliy adabiyotimizdagi oʻziga xosliklar, oʻzbek xalqining tarixiy va madaniy merosi haqidagi tushuncha tobora yuksalgan va bugungi kunda oʻzbek adabiyotshunosligida oʻzining chuqur izini qoldirgan.

Bugungi kunda **Qodiriy asarlarini zamonaviy adabiyotshunoslar** turli talqinlarda oʻrganmoqda. Ular, bir tomondan, **realizm va romantizm oʻrtasidagi uygʻunlikni** tadqiq qilmoqda, boshqa tomondan, **Qodiriy gʻoyalari** va tasvirlaridagi ijtimoiy, axloqiy masalalarni yangicha shaklda talqin qilmoqda. Qodiriy asarlari, asosan, milliy oʻziga xosliklarni saqlagan holda, oʻzbek xalqining ijtimoiy hayotini, xalqning orzularini, gʻoyalarini aks ettirgan. Shu nuqtada, bugungi adabiyotshunoslikda uning asarlari milliy adabiyotimizdagi alohida oʻrni, tarixiy kontekstdagi ahamiyatini oʻrganish katta dolzarb masala sifatida qaralmoqda.

Qodiriy merosi bugungi o'zbek adabiyotida bir tomondan, adabiy-estetik talqindagi ko'p yillik ishlarning natijasi sifatida qaraladi, boshqa tomondan esa, bu meros nafaqat o'zbek adabiyotining rivojlanishiga xizmat qilgan, balki butun Markaziy Osiyo adabiyoti uchun ham katta ahamiyatga ega bo'lgan. Bugungi kunda, Qodiriy asarlarining o'ziga xos estetik va badiiy xususiyatlari, o'zbek adabiyotining yangi shakllanishi, uning zamonaviy adabiyotga bo'lgan ta'siri nafaqat o'zbek adabiyotida, balki butun Turk tilida yozilgan adabiyotda ham ta'sirli ahamiyatga ega.

Qodiriy **O'tkan kunlar** romanidagi qahramonlar va ularning ichki dunyosidagi o'zgarishlarni tasvirlash orqali, nafaqat adabiyotda, balki jamoat hayotida ham yangi yondoshuvlarni keltirib chiqardi. Uning asarlaridagi g'oyalar, jamiyatdagi muammolarni o'rganishdagi yangi metodlar, **qahramonlarning psixologik tahlili** hozirgi o'zbek adabiyotining zamonaviy uslublari bilan uyg'unlashgan. Bu esa, Qodiriy asarlarini bugungi kunda yangi talqinlarda o'rganish imkoniyatini yaratadi.

Qodiriyning adabiyotga bo'lgan yondoshuvi, u yaratgan **badiiy tasvirlar va obrazlar** orqali, zamonaviy o'zbek adabiyotida yangi badiiy va estetik me'yorlarning shakllanishiga sabab bo'lgan. Uning qahramonlarining shaxsiy kechinmalari, hayotdagi orzulari va maqsadlari bugungi kunda ham dolzarb bo'lib qolmoqda. Ularning har biri o'z vaqtida adabiyotda yangi yondoshuvlarni yaratgan bo'lsa, bugungi zamon o'quvchilari tomonidan ular o'z ichki dunyosining va jamiyatga bo'lgan munosabatining o'zgarishlari nuqtai nazaridan qayta tahlil qilinmoqda.

Qodiriy asarlaridagi ijtimoiy muammolar, ayniqsa, adolat, tenglik va inson huquqlari masalalari, **bugungi o'zbek adabiyotida** ham keng muhokama qilinadi. Uning asarlarini o'rganish, ayniqsa, bugungi kun jamiyatida, yoshlar o'rtasida ko'plab masalalar bo'yicha yangi tushunchalar va g'oyalarni shakllantiradi. Shu bilan birga, uning asarlarida **o'zbek xalqining tarixi va madaniyati** hamon jadal ravishda tasvirlanmoqda, va bu o'zgarishlar o'zbek adabiyotining zamonaviy yo'nalishlariga ta'sir o'tkazmoqda.

Qodiriy merosi hozirgi o'zbek adabiyotida **realizmning yangi shakllarini** yaratgan bo'lib, u o'zining romanlarida, xususan "O'tkan kunlar"da ijtimoiy tasvirlarni juda boy va aniq keltirgan. U, shuningdek, adabiyotda zamonaviy **psixologik portretlar** va individual obrazlarni yaratish orqali o'z adabiy uslubini kengaytirgan. U shunday tarzda **qahramonlarning ichki dunyosini** va ularning o'zgarishlarini tasvirlashni ko'rsatgan. Bugungi o'zbek adabiyotshunosligi,

ayniqsa, **psixologizm** va **sotsiologizm** uslublariga asoslangan yondoshuvlarni o'rganishda Qodiriy asarlarini asosiy manba sifatida ko'rib chiqmoqda.

Qodiriyning asarlarini zamonaviy o'zbek adabiyotida o'rganish, uning **adabiy-estetik qarashlarini** yanada kengroq, yangi talqinlarda ko'rsatadi. U asarlarida qo'llagan **badiiy uslub** va **g'oyaviy maqsadlar** bugungi kunda **modernizm va postmodernizm** kabi yondoshuvlar bilan bog'lanib, zamonaviy o'zbek adabiyotida yangi shakllanishlarni yuzaga keltirmoqda. Shu nuqtada, Qodiriy asarlarining **adabiy qadriyatlari** bugungi kunda adabiyotshunoslar tomonidan ham keng tahlil qilinmoqda.

3.3. Abdulla Qodiriy g'oyalari va ularning kelajak avlodga ta'siri

Abdulla Qodiriy nafaqat o'zining zamonasidagi adabiyotning asosiy vakillaridan biri sifatida, balki o'zbek xalqining madaniy va adabiy merosini yuksaltirishga katta hissa qo'shgan bir adib sifatida tarixda qoldi. Uning g'oyalari va yaratgan asarlari nafaqat uning hayotligida, balki keyingi avlodlarga ham katta ta'sir ko'rsatgan. Qodiriy o'z asarlarida milliy adabiyotimizga xos bo'lgan qadriyatlarni, tarixiy va madaniy boyliklarni, insonning ichki dunyosini tasvirlab, bu g'oyalar orqali bugungi kunda ham jamiyatning rivojlanishiga o'z hissasini qo'shishda davom etmoqda.

Abdulla Qodiriy o'z asarlarida **o'zbek xalqining o'ziga xosligini** yuksaltirish, milliy an'analar, til va madaniyatni ulug'lashga harakat qilgan. U yaratgan asarlaridagi adabiy tasvirlar, qahramonlarining ichki dunyosi, jamiyatga bo'lgan munosabati orqali milliy g'oyalarning adabiyotga qo'shilgan yangi shakllarini yaratdi. Qodiriy g'oyalari, bugungi kunda nafaqat o'zbek adabiyotida, balki butun Turk tilida yozilgan adabiyotda ham o'z ta'sirini ko'rsatmoqda.

Qodiriy asarlarida eng muhim g'oyalardan biri bu **insoniyatning erkinligi va tengligi**. Uning asarlaridagi qahramonlar nafaqat ijtimoiy jihatdan tenglikni istagan, balki har bir insonning o'zini ifoda etish huquqini hurmat qilgan. Bu g'oya, bugungi kunda ham, yosh avlodni tarbiyalashda, ularga inson huquqlarini, adolatni va erkinlikni qadrlashni o'rgatishda katta ahamiyatga ega. Qodiriy g'oyalari, ayniqsa, uning **milliy adabiyotga bo'lgan yondoshuvi**, o'zbek xalqining o'zini anglashi va uning tarixiy huquqlarini hurmat qilishda namoyon bo'ladi.

Qodiriyning g'oyalari bugungi yoshlarni faqat o'z milliy madaniyati bilan tanishtirishda emas, balki ularga **zamonaviy jamiyatda o'z o'rnini topish, adolat va inson huquqlarini hurmat qilishni** ham o'rgatmoqda. Uning yaratgan asarlari o'zbek adabiyotiga yangi bir o'lchov qo'shdi. U yaratgan **individualizm** va **ijtimoiy mas'uliyat** g'oyalari bugungi kunda, ayniqsa, yoshlar orasida muhim ahamiyatga ega. Bu g'oyalar, zamonaviy jamiyatda, qahramonlarning o'zini anglashini, ularning jamiyatdagi o'rnini va o'ziga xosligini tushunishni targ'ib qiladi.

Qodiriyning **O'tkan kunlar** romani o'zbek adabiyotida yangi bir **yondoshuvni**, ya'ni **psixologik realizmni** shakllantirdi. Qahramonlarning ichki kechinmalari, ularning o'zgarishi, hayotdagi maqsadlari va orzulari, bugungi kunda o'zbek adabiyotida psixologik tahlilning o'rganilishiga katta turtki bo'lmoqda. Uning asarlarida **g'oyalar va obrazlarning** chuqur tahlili nafaqat adabiyotda, balki jamiyatda ham yangi estetik qarashlarni yaratmoqda. Bu tahlillar orqali, yoshlar o'z ichki dunyosini yaxshiroq tushunishga, o'z orzulariga erishishga va ijtimoiy muammolarni hal qilishga yordam beradi.

Qodiriy g'oyalari nafaqat adabiyot sohasida, balki **ijtimoiy tafakkurda** ham katta o'zgarishlarga olib keldi. U o'zining romanlarida ijtimoiy mas'uliyatni, xalqning taqdiri va uning kelajagini, insonning axloqiy qadriyatlarini yuqori darajada targ'ib etdi. Bugungi o'zbek adabiyotida ham ijtimoiy tahlillar, insoniyatning axloqiy-etik masalalari, odamlarning o'zaro munosabatlari va tenglikka bo'lgan intilishlar kuchaygan. Qodiriyning asarlaridagi adolat va tenglik g'oyalari bugungi kunda jamiyatda yangi ijtimoiy yondoshuvlar va qadriyatlarining shakllanishiga olib kelmoqda.

Qodiriy g'oyalarining kelajak avlodga ta'siri, shuningdek, uning adabiy yondoshuvlari va uslublari bog'liq. Uning **realizm va romantizm o'rtasidagi uyg'unlikni** yaratishi, milliy adabiyotga qo'shgan yangi shakllari, bugungi kunda o'zbek adabiyotida yangi uslublarning shakllanishiga olib kelgan. Bu g'oyalar, adabiyotda haqiqiy voqelikni tasvirlash, insonning ichki dunyosini o'rganish va uning ijtimoiy muammolarini yoritish kabi vazifalarni amalga oshirishda katta o'rin tutadi.

Qodiriy merosi nafaqat **adabiyotda**, balki **madaniyat va san'atda** ham muhim iz qoldirdi. Uning asarlarida adabiy-ijtimoiy tahlilning chuqurligi, psixologik obrazlarning o'zgarishi va badiiy uslubning boyligi, bugungi san'at va adabiyotda yangi istiqbollarni ochdi. Uning g'oyalari o'zbek adabiyotining o'ziga xosligini yanada mustahkamladi va bugungi kunda o'zbek adabiyotini dunyo miqyosida keng tarqatish uchun mustahkam asos bo'ldi.

Qodiriy asarlarida bo'lgan **o'zbek xalqining ijtimoiy muammolarini va undagi etnik, diniy, ma'naviy qadriyatlarni** yuksaltirish, bugungi kunda yoshlarning o'z milliy va dini qadriyatlarini hurmat qilishga undaydi. Shuningdek, uning asarlaridagi **insoniyatning axloqiy-etik masalalari** yoshlarni adolat, haqiqiy do'stlik, vatanparvarlik va inson huquqlarini himoya qilishga o'rgatmoqda.

Qodiriy g'oyalari, uning **shaxsiy hayoti** va **ijodiy faoliyati** ham yoshlar uchun ilhom manbaidir. Uning hayoti va ijodi yoshlar uchun qat'iyatlilik, matonat va o'ziga bo'lgan ishonchni namoyon etadi. Bugungi yosh avlodga Qodiriyning g'oyalari, uning asarlaridagi muhim adabiy-axloqiy qadriyatlar, o'z-o'zini anglash, ijtimoiy mas'uliyat va erkinlikni hurmat qilishni o'rgatadi. Bu esa, kelajakda nafaqat o'zbek, balki butun jahon jamiyatida ham ahamiyatli rol o'ynaydi.

Qodiriy asarlarida milliy adabiyotning kuchayishi, uning tarixiy-ijtimoiy ahamiyatini yuksaltirishi, bugungi kunda ham o'z o'rnini saqlab qolmoqda. U yaratgan **milliy adabiy meros** nafaqat o'zbek xalqining, balki butun Turk xalqining qadriyatlarini yuksaltirishga yordam beradi. Uning g'oyalari va asarlari kelajak avlodlarga nafaqat adabiyot va san'at sohasida, balki jamiyat va insoniyatning axloqiy-ijtimoiy rivojlanishida ham o'z ta'sirini ko'rsatishda davom etmoqda.